

Makale Künyesi (Araştırma): Erdal, D. (2024). Pierre Bourdieu'nun habitus kavramı bağlamında Kemal Tahir'in "Namuscular" romanında eril söylem. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 213-233.

<https://doi.org/10.32321/cutad.1411578>

PIERRE BOURDIEU'NUN HABİTUS KAVRAMI BAĞLAMINDA KEMAL TAHİR'İN "NAMUSCULAR" ROMANINDA ERİL SÖYLEM

Derviş ERDAL¹

ÖZET

Eril ve dişil arasındaki farklılıklar, toplumun onlara yüklediği temel davranış kalıpları sayesinde anlam bulur. Toplumun cinsiyetlere dair inşa ettiği ve içselleştirdiği rol ve statü kalıpları, eril ve dişil olanın görev ve sorumluluklarını özümsemesini sağlar. Toplumsal, bilişsel ve eylemsel süreçler, cinsiyetler arasındaki farklılıklar toplumsal alanda da meşrulaştırma gücüne sahiptir. Bu süreçler toplumun cinsiyet rollerini sürdürmesine, güç ilişkilerinin şekillenmesine ve toplum tarafından belirlenen cinsiyet hiyerarşisinin oluşumuna katkıda bulunur. Bu noktada Pierre Bourdieu'nun toplumun eril ve dişil rollerine atfettiği davranışlarıyla ilgili değerlendirmeleri önemlidir. O, cinsiyet başta olmak üzere namus gibi kavramları habitusunun bir alanı olarak değerlendirir. Bourdieu'nun habitus kavramı, bu yönüyle eril tahakkümün ve toplumsal cinsiyet rollerin anlaşılmasına katkı sağlar. Ona göre birey, habitusunu oluşturan sosyal çevre içinde cinsiyetine uygun davranışlarını öğrenir ve bu normlara göre şekillenen bir habitus geliştirir. Cinsiyete yönelik söylem ve pratikler sadece sosyoloji bilimine değil, yaşamın her alanında olduğu gibi edebiyat bilimine de kaynaklık etmiştir. Edebî metinlerde yazıldığı dönemin siyasi, sosyal ve kültürel dinamiklerine yönelik izler bulabilmek mümkündür. Bu yönüyle edebî metinler, araştırmacılara önemli veriler sunmaktadır. Bu bağlamda Kemal Tahir'in cezaevi gözlemlerinden yola çıkarak kaleme aldığı *Namuscular* romanı önem arz eder. *Namuscular* romanı, Cumhuriyet'in ilk yıllarının siyasi, sosyal ve kültürel panoramasını ortaya koyan önemli bir eserdir. Yazar, romanında cezaevindeki mahkûmların gözünden dönemin karşıt düşüncelerini, siyasi ve sosyal atmosferini yansıtmakla kalmaz, eril söylemi de analiz etmeyi amaçlar. Bu yönüyle eser, dönemin toplumsal yapılarını besleyen dinamikleri anlamamıza imkân sağlar. Çalışmada *Namuscular* romanında da yer alan eril ve dişil söylemler, Bourdieu'nun bakış açısıyla tahlil edilmeye çalışılmıştır. Bu noktada onun temel paradigmasını elbette birbirinden ayırmak mümkün değildir. Ancak çalışmanın hacmi dikkate alınarak daha ziyade eril tahakküm anlayışı doğrultusunda eril söylemlerin eylemsel ve düşünsel pratiğe yansımaları ele alınmıştır. Makaleyle *Namuscular* romanının dönemin toplumsal cinsiyet ve eril söylem ekseninde dönemin sosyal dokusunu yansıtan bir derinliğe sahip eser olduğunun ortaya konulması hedeflenmiştir. Bununla aynı zamanda *Namuscular* romanının toplumsal cinsiyetler üzerinde yapılacak akademik araştırmalara kaynaklık edebileceği değerlendirilmektedir. Çalışmada doküman tarama

¹ Milli Eğitim Bakanlığı, Dr. dervis.erdal@hotmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-0152-4837>

modeli kullanılmış, veriler betimsel içerik analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Makalenin çalışma grubunu ise Kemal Tahir'in *Namuscular* adlı eseri oluşturmaktadır.

Anahtar kelimeler: Kemal Tahir, eril söylem, *Namuscular* romanı, Pierre Bourdieu, habitus.

GİRİŞ

Gündelik yaşama ait eylemler; hayatın olağan akışı içerisinde öznelardan bağımsız ancak onlara içkin olarak varlığını devam ettirmektedir. Bireyin dışında ama ondan bağımsız olmayan bedene yönelik biliş, bireylerin toplumsala ait olanı da eyleme geçirir. Eril ya da dişil bedenler toplumsalın cinsiyetlerde vücut bulan hâlleridir. Algılanan cinsel kimlik inşasının temelinde ise kimliklere yüklenen anlamlar önemli rol oynar. Sürecin kendi iç dinamiklerine uygun olarak devamı toplumsal eylemleri yorumlamayı mümkün kılar. Eril ve dişil olana yönelik ayrımlar, yaradılışın sunduğu hükmetme ve hükmedilme açısından belirlenmiş sınır çizgisi değildir. Toplumun cinsiyetlere yönelik oluşturduğu uzun bir geçmişin ürünü olan bilişsel şemanın pratiğe yansımalarıdır. Bu durum sosyal, kültürel bağlamda toplumsal cinsiyet kavramıyla izah edilir. Bu kavram, "biyolojik cinsiyetten farklı olarak kadınla erkeğin sosyal ve kültürel açıdan tanımlanmasını, toplumların bu iki cinsi birbirinden ayırt etme biçimini, onlara verdiği toplumsal rolleri anlatmak için kullanılan bir kavramdır." (Ecevit, 2011, s.4). Eril ve dişilin toplum içerisindeki rolleri toplumsal cinsiyet rollerini oluşturmaktadır. Bu roller güç dinamikleri, toplumun beklentileri, kültürel, toplumsal, tarihsel faktörlerin etkileşimiyle şekillenir. Rollerin dağılımında gücün merkezi konumunda olan erkek "genellikle güçlü, bağımsız ve serüvenci gibi durumlarla özdeşleştirilirken kadın ise sıcak, edilgen, sessiz ve bakıcı olarak tanımlanmaktadır." (Vatandaş, 2007, s.38). Ayrıca kadının toplumsal anlamdaki bu rolü üzerine güzellik ve fiziksel algı beklentileri de yüklenmektedir. Bu algılar, kadın bedeninin nesneleştirilmesine yol açabilmektedir. Ataerkil toplumun dili, cinsiyet rollerinin ve toplumsal yapıların nasıl sürdürüldüğünü gösteren bir araç olarak ön plana çıkar. Sibel Irzik ve Jale Parla'ya (2021, s.8) göre ataerkil toplumun dil yapısı, kadınları çeşitli şekillerde nesneleştirerek ve belirli rollerle işaretleyerek erkeğin konumunu pekiştirdiği gibi dilin özne olma sürecini de kadınlar için zorlu bir hale getirmiştir. Ataerkil sistemde kadınlar, erkekler tarafından belirlenmiş kuralları kabul etmek ve onlara uygun davranmak zorunda bırakılmıştır (Tekin ve Değirmenci, 2022, s.192). Bu durum, ataerkil sistemin sürdürülebilir kılınması için önem arz etmektedir. Zira ataerkil düzenin temelini erkeklerin üstünlüğüne dair inanç oluşturmaktadır. Kadınlar, bu süreçte neslin devamını sağlayarak önemli bir rol oynasa da erkekler, soyun devamlılığının yine hemcinslerinden geleceğine olan inançla kendilerini soyun devamlılığı konusunda yetkili kılmışlardır. İnsanlığın geleceğini kendi ellerinde tuttuklarına inanan erkekler, bu inançla etki alanlarını daha da genişletmişlerdir (Korkmaz ve Başer, 2019, s.72). Hilal Akça, bu durumun ataerkil düzende kadınların ikincil ve aşağı bir konumda görülmesine, kadın bedenine sansür, şiddet ve istismarın uygulanmasına yol açtığını belirtir (2023, s.747). Erillik ve dişillik kavramları bu bağlamda değerlendirildiğinde ataerkil sistemin; kadınları nasıl ikincil konuma ittiğini ve erkeklerin toplumsal, ekonomik, politik anlamda üstünlüğünü nasıl güçlendirdiğini anlamak daha kolay olacaktır. Erkeklerin liderlik rollerini üstlenmesi, karar alma süreçlerinde öncü olmaları ve toplumsal normları

belirlemeleri, ataerkil sistemin kurallarının şekillenmesinde etkilidir. Erkeklerin kuralları belirleme yetkisi erkek egemenliğini ve gücünü korumak için kültürel ve toplumsal normları güçlendirmektedir. Geleneksel cinsiyet rollerinin pekişmesi, erkeklerin hâkimiyetinin korunması ve toplumsal normların sağlamlanması amacıyla gerçekleşmektedir. Kate Millett kadını nesneleştirmek eğiliminin onu bireyselliğin ötesinde cinsel bir nesnel niteliğine indirgendini belirtir (1987, s.97). Simone De Beauvoir'ın kadın ile erkek ilişkine bakışı bu noktada Millett'ten farklı değildir. Beauvoir *Kadın İkinci Cins* adlı eserinde feminizmin penceresinden toplumsal cinsiyet rolleri üzerine derinlemesine bir analiz sunar. Kadınların cinsel nesne görünümünden kurtulup eşit bir birey olarak varlıklarını yeniden konumlandırmaları gerektiğini vurgulayan Beauvoir, toplumda erkeklerin "özne", "mutlak" olarak kabul edildiğini kadınların ise değersizleştirildiğini ve "öteki" olarak algılandığını belirtir:

"...Kadın, erkek neye karar verirse odur; bu yüzden de ona, erkeğe özellikle cinsel yönü ağır basan bir varlık gibi gözüktüğünü belirtmek üzere 'dişi' sıfatı verilir: erkek için kadın tepeden tırnağa cinselliktir, erkek için öyle olduğuna göre de, bu onun mutlak değeridir. O, kendine göre değil, erkeğe göre belirlenip ayrılmaktadır; özsel (temel) varlığın karşısındaki özsel olmayan varlıktır. Erkek özne'dir, mutlak varlık'tır: Kadın ise öteki cins'tir. " (Beauvoir, 1993, s.17).

Beauvoir'ın kadın erkek ilişkine yönelik bu tür değerlendirmeleri toplumun kadına olumsuz bakışını da belirgin kılar. Toplumun değerleri, normları eril ve dişilin toplum içerisindeki rolünü meşrulaştırmaktadır. Bu açıdan bakıldığında eril ve dişil söylemler bizim için hem doğaldır hem de meşru olandır, hem hükmedendir hem de hükmedilendir. Bireyin dışında ama bireye içkin olandır, öznelleşen nesnelliktir. Bu noktada Pierre Bourdieu, toplumun eril ve dişil rollerine atfettiği belirli davranış kalıplarını habitusun bir varlığı olarak değerlendirir.

Habitus "eyleyicilerin çeşitli durumlarla başa çıkmasını sağlayan bir strateji üretme ilkesidir." (Bourdieu ve Wacquant, 2012, s.27). Bir diğer ifadeyle "edinilmiş olan, ama sürekli yatkınlıklar biçiminde vücutta kalıcı şekilde cisimleşmiş olan şeydir." (Bourdieu, 1997, s.122). Bourdieu, cinsiyeti ise "cinsleştirilmiş habitus" olarak tanımlamaktadır (2015, s.14). O, yine bu bağlamda cinsellikle eril ilişkisinin yüceltme ilişkisi olduğunu belirterek kamusal ve yüceltilmiş eril cinsellik ile yabancılaşmış, gizli dişil gerçeklik arasında karşıtlık olduğunu ileri sürmektedir (Bourdieu, 2018, s.183-184). Bourdieu'ya göre toplumda uzun deneyimler sonucu oluşan birikimler, habitus yoluyla geleceğe taşınmaktadır. Bir nevi geçmiş/şimdi ve geleceği de içinde barındıran ve bir köprü vazifesi gören habitus, toplumsallaşma ile bireylere aktarılmakta ve bireylerin bunları içselleştirilmesini sağlamaktadır (Gazioğlu Terzi, 2014, s.77). Bu deneyimler ve alışkanlıklar, bireyin düşünce tarzını, tercihlerini ve davranışlarını da etkilemektedir. Bu yönüyle habitus, kişinin sosyal dünyayı algılama ve anlamlandırma biçiminin yanı sıra toplumsal cinsiyet rollerinin içselleştirme ve yeniden üretilme sürecini açıklamada da etkin rol oynamaktadır.

Toplumun kadın ve erkeğe yüklediği bu roller, toplumsal öğretilere de yansımıştır. Yine bu öğretiler yoluyla cinsiyet rolleri, davranış kalıpları gelecek kuşaklara aktarılmıştır. (Kalender, 2022, s.1281). Bu bağlamda hâkim olan eril dil ve erkek egemenliğinin, edebiyat ve yazarlık alanına da sirayet ettiği söylenebilir. Yazın hayatında kadınların sıklıkla edilgen ve ikincil konumda sunulmasının altında yatan etkenlerden biri de kadının ekseriyetle erkek yazarların bakış açısıyla değerlendirilmiş olmasıdır (Şentürk ve Gedik 2023, s.151). Türk edebiyatında erkek romancılar arasında kadın ve cinsellik konularını eserlerine malzeme eden yazarların başında Kemal Tahir gelmektedir. O, romanlarında kadını, olay örgüsünü tamamlayan bir figürden daha ziyade ataerkil bir zeminde toplumsal cinsiyet rolleri ve aile ilişkileri üzerinden ele alır. Bunu yaparken toplumun kadına bakışını âdeta bir sosyolog edasıyla tahlil eder. Muhammed Hüküm'ün tespitiyle onun romanlarında erkek egemen bakış hissedilmekle birlikte kadın, geleneksel toplumdaki dindarlık, namus veya bekâret kavramlarından ziyade mertlik, cesaret, erkeğin yanında durabilme, yiğitlik, dürüstlük gibi evrensel, ahlaki vasıflara haiz birey olarak ön plana çıkarılır (2017, s.215-216). Onun romanlarında kadınlar, ekseriyetle erkeklere kıyasla edilgen, cahil, sömürülmeye müsait bir yapıya sahiptir. Her kadın, bu yönüyle birbirine benzer, âdeta birbirini tekrar eder. Kendi söylemiyle "bir kadın demek bütün kadınlar demektir." (Kemal Tahir, 1990, s.51).

Kemal Tahir'in kadın bağlamında romanlarında üzerinde durduğu bir diğer önemli konu ise cinselliktir. *Notlar*'ında "Gerçekçi romanda insan gerçeği demek, onun ya da ona benzeyenlerin hangi aşamalardan geçerek bu hâle geldiğini, böyle durumda böyle davrandığını bilmek demek" olduğunu dile getiren yazarın (Kemal Tahir, 2016, s.125), bilhassa köy romanlarında toplumcu gerçekçi bir perspektifte cinselliğe geniş bir yer verdiği görülmektedir (Avcı, 2021, s.234). Yazarın bu romanlarında kadınlar, cinselliğe olan düşkünlükleriyle dikkat çeker (Fedai, 2010, s.401). Onun romanlarında "yoksullukla ilişkili bir sonuç olarak kadın eğitimsiz olmanın yanında çoğu zaman cinsiyet rollerine dayalı bir yana sahipken ataerkil sosyalleştirme sürecinden geçen erkek içinse çoğunlukla bir meta ve cinsel bir obje gibi görülür." (Şeker, 2019, s.141). Ancak o, bununla ataerkil değerler üzerine inşa edilmiş toplumsal yapının kadına olumsuz bakışını eleştirmenin yanı sıra Türk toplumunda "kadın-toplum ilişkisini" şekillendiren dinamiklerin kaynağını da tartışmaya açmak ister. Kemal Tahir'in kadına ve cinselliğe bakışını *Namuscular* romanında da görmek mümkündür. Yazar, kırsal yaşam koşullarının zor ve meşakkatli olduğu bir dönem üzerine kurgulanan romanında geleneksel toplum hayatının hüküm sürdüğü bir mekân portresi çizmektedir. Bu portrede Bourdieu'nun habitus kavramıyla izah etmeye çalıştığı cinsiyetlere atfedilen rollerin keskin sınır hatları ile belirlendiğini görmek mümkündür.

Çalışmada veri toplama aracı olarak nitel araştırmalarda tercih edilen doküman tarama yöntemi kullanılmıştır. Bu inceleme yöntemi, "araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar." (Yıldırım ve Şimşek 2011, s.187). Bu kapsamda konuyla ilgili araştırmalar incelenmiş, elde edilen bulgular betimsel

içerik analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. "Bu yaklaşıma göre, elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır." (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s.224). Buna göre toplanan verilerden yola çıkılarak Kemal Tahir'in *Namuscular* adlı romanında eril söylem değerlendirilmiştir.

NAMUSCULAR ROMANINDA ERİL SÖYLEM

Namus kavramı toplumlar arası farklılık gösteren fakat genellikle ahlaki değerler, cinsellik, sadakat, güven, aile onuru-şerefi gibi konulara referans veren karmaşık ve çok boyutlu bir kavramdır. Bu kavram, eril ve dişilin toplumsal cinsiyet rollerinin belirlenmesinde de önemli rol oynamaktadır. Toplumlarda namus kavramı (birey ve ailenin namusu) onur ve şerefle ilişkilendirilir ve bu da kişiyi belirli normlara uymayı mecbur kılar. Namusun ihlali genellikle birey veya aile için bir utanç kaynağı olabilir ve toplumsal dışlanmaya yol açabilir. Toplum, eril ve dişilden bu konuda belirli davranış kalıplarını sürdürmesini beklemektedir. Bu beklentilerde kadının iffeti ile ailenin şerefi arasında doğrudan bir bağ kurulur. Deniz Kandiyoti'nin deyişiyle bu bağla "kadınlara, herhangi bir yanlış davranış nedeniyle bütün bir topluluğa, sülaleye ya da aileye utanç ya da şerefsizlik getirecek denli muazzam olumsuz bir güç atfedilmiştir." (2013, s.81). Bu beklentiler erkeklerin duygusal olmamaları, ataerkilliği güç göstergesi olarak görmeleri gibi rollerle şekillenmektedir. Bu durum erkeklerin kamusal alanda daha fazla söz sahibi olmasına, görünürlük kazanmasına ve toplumsal hiyerarşide üst sınıflarda olmasına neden olmaktadır. Beate Kraus'a (2006, s.125) göre roller birey ve toplum arasındaki temel karşıtlığına dayanır. Buna ilave olarak aslında birey, toplumun üyesi olarak var olduğunda toplum onu asosyal olarak düşünmekte ve ona kendisi tarafından belirlenen değerleri ve normları öğretmektedir. Sürecin sonunda artık o, toplumun normlarını yerine getirecek bir öznedir. Bir diğer ifadeyle oyun yazarının, aktör için belirlediği rol öznenin önce toplumsal olanda zaten yazılıdır. Kemal Tahir'in romanında kadının cinsiyet rolleri için tasvir edilen bu düşünsel arka planın nasıl inşa edildiğini şu satırlarda görmek mümkündür:

"Karı milletinde bir vakit suç olmaz. Eksik etek!.. Aklı yoktur. Hayvan gibi bir mahlûk. Aklı var, fikri yok... Karı milletini tekmi biz kandırırız. İncik verirsin, boncuk verirsin. Bir laf söylersin. Karı aldanır gider. Karı su gibidir. Be herif! Sen bir karyı baştan çıkarır, evine götürürsün. ..." (Kemal Tahir, 2008, s.138).

Burada kadının aklını ve mantığını kullanma yetisinden yoksun oluşuna yapılan vurgu, toplumun kadın için belirlediği normla açıklanabilir. Yaşadığımız dünya, biz doğmadan önce bu rolleri bizim için belirlerken bizler de önceden belirlenen bu oyunun bir parçası olarak rollerimizi yerine getiren özneler hâline gelmekteyiz. Bu durumda toplumsal aktör (eril ve dişil), kendisi için belirlenmiş nesnel kalıplara uygun bir şema içerisinde kendi cinsiyet kimliklerine uygun davranışlar geliştirir. Bedenlere işlenmiş olan bu cinsiyetçi söylemler, algılananı ve yaşananı meşru hale getirmektedir. Kadın için temelde belirlenen rolün cinsellik temelinde oluştuğunu ve erkeğin kadın ile ilişkisinin bu temel üzerine şekillendiğini de söylemek mümkündür. Kadının temel görevinin cinselliğin ötesine geçmediği ve doğurganlık görevinin sonlanması ile kadına atfedilen görev ve sorumluluklar da sonlanmaktadır. Romanda bu durum, yazarın İstanbullu olarak kişileştirdiği roman kahramanı Murat'ın Bedri Bey'in hanımını betimlerken kurduğu

"Kırk yaşını ferah ferah geçmişti. Boyasız yüzünde çok çocuk doğurarak -beş çocuğu vardı- kadınlık vazifesini bitirmiş, ihtiyarlığa teslim olmuş yorgun bir hâl kolayca seziliyordu." (Kemal Tahir, 2008, s.200) cümlelerinde görülür. Kadının toplumsal görevinin belirleyici unsuru ve tahakkümün ana teması olan cinsellik vurgusu, romanın birçok yerinde karşımıza çıkmaktadır. Bunlar içerisinde beş eşi olan Bedri Efendi'nin kadınlarla ilgili düşünceleri bir hayli ilginçtir:

"— (...) Çocuk olmak neye delâlettir. Kadınla yatmaya. Ben karıyla yatıyorum efendim. İyi amma ben karımın nesiyim? Anası değilim, babası değilim, kardeşi değilim. Benim karımla benim aramdaki sıhriyet meselâ bizim hatunla Vahap arasındaki sıhriyetten farksızdır. Şu halde, avrat dediğine sövülünce bundan bana hiç bir hata gelmemek icap eder. Bilâkis ben onu, bir muayyen mesele için almışım. Eve oturup besliyorum. Sözle de olsa bir başkası aynı meseleden dolayı kendisini methederse, kendisine talip olursa sevinmeliyim. Gurur duymalıyım. Arkadaşlarımın arasında kadrim itibarım artmalı." (Kemal Tahir, 2008, s.167-168).

Erkeğin temel toplumsal görevlerinde yer alan cesaret, yiğitlik, mertlik değerlerinin ötesinde cinsel anlamda yetkinliği de erkeklik algısının temel bir sorununu oluşturmaktadır. Ancak bu sorun noktasında cinselliğe yönelik istek ve arzuların bastırılmaması da aynı sorunun bir parçasıdır:

"Zampara olmayan adam, erkeklığı tükenmiş adamdır. Erkeklik durdukça doksan yaşına gelsen nafile... Karı görmez misin gözün ışılar. İnsan paraya doyar da, erkek gözü kariya doymaz. Sebep: Sebebi meydanda: Karıları çıtır çıtır yemek âdet olmamış. Ekmeği banacaksınız. Karıları Rabbim, bize helâl etseydi... Yani etlerini helâl etmeli. Kâğıt kebabi yapseydik... Tavasını fırına verseydik, belki doyardık." (Kemal Tahir, 2008, s.237).

Bununla birlikte geleneksel anlamda kadın için belirlenen rolün içerisine kandaşlığa yönelik bir söylemin (bacım) bulunuyor olması erkeği cinsel arzularını durdurabilecek bir noktaya taşımaktadır. Bu söylem, cinsellik ve namus konusunda belirleyici olmaktadır. Babası tarafından kötü yola düştüğü için vurulan Kezban'ın ölüm kalım savaşı içerisinde hastaneye götürülürken onun iyileşeceğine dair verilen umudun iyi ve kötü arasındaki ikilemini yüreğinde taşıyan Cezaevi Karakol Komutanı Aziz Onbaşı'nın Kezban'a "bacım" diyemeyişinin temelinde bu düşünce yer alır:

" 'Kezban! Kız Kezban!' dedim. Hani bir şey kaldırmak istersin... Ağır bir şey! Dişlerini sıkır adam. İşte öyle gayrete geldi. Nefes gibi konuştu: 'Ben ölür müyüm, kardeşim?' dedi. Araba hızlı gidiyor, toz toprak, güneş... Gürültü... Birdenbire cevap veremedim. Eğildim de neden sonra, 'Merak etme, sen bu yaradan ölmezsin!' dedim. Allah yalanı sevmez. Dilimin ucuna 'Bacım' lafı geldi. Adam orospuya 'Bacım' diyemiyor. Halbussa bey, sen onlara hep 'Bacım' dersin... Keşke ben de deseysen. Baktım ki ruhunu teslim etmiş. Bizim yalanı artık işitti mi, işitmedi mi bilmem." (Kemal Tahir, 2008, s.87).

"Bacım" söyleminin eril tarafından karşı cinse duyulan cinselliği önleyici bir işlev olarak görüldüğüne yönelik benzer yaklaşımı, başgardıyan muavini Muşlu Mehmet Efendi'nin kadına bakışında da görmek mümkündür:

"Kötülüğün başı nef's'ti. (Yani erkek milletinde bir, karı milletinde yedi olan nefsi emare) Adam bir kere karı milletine "Bacım" dedi mi, sonrası kolaydı. İşine de, evine de, ahabına da ancak o zaman faydası dokunabilirdi. Yoksa, aklı uçkurda, tavukta, keklikte dolaşan herif on para etmezdi." (Kemal Tahir, 2008, s.237).

Toplumsal olarak inşa edilmiş olan cinsel kimlikleri ve eril tahakkümün nasıl üretildiğini bu noktada anlamak önemlidir. Bourdieu'nun habitus kavramı eril tahakkümün özünü anlamamızı sağlar. Çünkü kadın ya da erkek olmak biyolojik farklılığın ötesinde aslında toplumsal kalıpların bedensel söylem içerisinde vücut bulmasıdır. Bu ise onu meşru bir davranış kalıbı hâline getirir ve aynı zamanda ona anlamsal bir bütünlük kazandırır. Bourdieu'nun habitus kavramı toplumsal cinsiyet rollerinin sosyal pratiklere nasıl gömüldüğünü açıklar. Kemal Tahir'in romanında bireylerin içselleşen davranış kalıpları artık genel düşünce anlayışına evrilerek birey üzerindeki tahakküme dönüşür:

"Amcam eve geldi. 'Sen yiğit olsan karın başkasına kaçmazdı ulan!' dedi. Amcam yabancı değil. Karının babası... Bize bu lafı kaçan karının babası söylüyor böylece... 'Vay Allah! Vay Allah! Sen benim kusuruma artık bakmayacaksın Allah! Amcam böyle derse eller ne demez' diye düşündüm. Gözüm kararı.'" (Kemal Tahir, 2008, s.135-136).

Kolektif bilincin sunduğu algısal şemaların nesnel yansıması kadını nesne olarak konumlandırmaktadır. Romanda kadın, âdeta bir eşya gibi alınıp satılabilmekte ve ödenen bedelin sonucu olarak bedeni üzerinde her türlü tahakküm toplum tarafından onaylanmaktadır:

"Karıyı parayla satın alıyorsunuz. Kötü yola saptığını sezince boşayamıyorsunuz. Kolay mı? Üç yüz lira masraf etmişsiniz, batmışsınız. Halbuki adam bindiği kısırağı bilmez mi? Karının fikri bozulunca... Su vermesinden bellidir. Lâkin doluya koyarsın almaz, boş koyarsın dolmaz. Sopa atarsın, kötü söylersin. Daha beter yüz göz olursunuz. Cahillik sonra yakanıza sarılır. 'Şunu yakalayıp hovardasıyla birlikte öldüreyim.' dersiniz. Cahil adam aklına bir şey kilitledi mi kurtulamaz. Konu komşu da 'Vur, namusunu temizle.' derler." (Kemal Tahir, 2008, s.149).

Habitus, kültürel eylemin itici gücüdür. Bu güç aynı zamanda bireylerin toplumsal dünyada sahip oldukları yarı bilinçli (doğuştan olmasa da) yönelimdir. Bu yönelimin temelini bireylerin günlük hayatta karşılaştıkları durumlarda onlara öğretilen ya da dayatılan pratik eylemler oluşturmuştur. Birey bu eylemleri zamanla benimsemiş ve içselleştirmiştir (Alpay, 2022, s.985). Bu eylemsel sistem, cinsiyetler için kalıplaşan yargıları, rolleri de belirlemiştir. Bu açıdan bakıldığında romanda kadın ile ilgili söylemlerin, içselleştirilen rollerin toplumda nasıl ve nerede konumlandırıldığını görmek mümkündür:

"— A beyim, şimdi kariyla erkek bir olur mu?

— Ekseriya olmaz. Meselâ: Senin baban ölmüş. Baban öldüğü zaman siz şu kadar çocukmuşsunuz. Ananız da genç kariymış. Güzelmiş, isteyen çok olmuştur. Kocaya vardı mı?

— Varmadı.

— Ne dedi? 'İşte benim iki tane kocam var. Bunlar bana yeter.' dedi.

— Evet.

— Baban öleceğine anan ölseydi... Herif evlenmez miydi?

— Erkek kısmı çocuğa bakamaz. Karı bakar.

— Çocuğa bakmak, kariya daha zor. Erkek karı bir olmuyor. Karıların bazıı bizden daha erkek... Daha yiğit. Ne dersin başefendi?

— Doğru beyim.

Hacı Abdullah fikrinde ısrar etti:

— Hemen 'Doğru' dersin Mehmet efendi. Şimdi Abdurrahim Bey karı sevmiş. Vurmuş. Bunda bir namussuzluk yok. Lâkin karısı birisini sevseydi, delikanlıyı vursaydı... Oros puluk olurdu. Buna ne diyelim?" (Kemal Tahir, 2008, s.238-239).

Kadının toplumsal yaşamda değersizleştirildiği ve belli kalıplar içerirse sıkıştırılarak kendisine rol biçildiği geleneksel yaşamda negatif nitelendirmelerle sıklıkla karşılaşmaktadır. Ancak bu nitelendirmelerin kabul görmesi kolektif bilincin eylemsel pratiğe dönüşmesinde her iki cinsiyetin belirlenmiş temel algı şemalarını aynı zamanda içselleştirmesi ile mümkündür. İçselleştirilen değerler artık failerin eylemleri ile karşılık bulur. Düşünce ve eylem kalıplara göre kadın; aklını kullanamayan, namusuna sahip çıkamayan, kendini koruma ve kollama yetisinden yoksun, aynı zamanda "şeytani bir bakışın" yeryüzündeki en önemli temsilcisidir. Kadınların değersizleştirilmesi ataerkil sistemlerin ve baskıcı toplumsal normların bir sonucudur. Bu normlar, kadının toplumsal yaşam içindeki rolünü sınırlamakta, onu ikincil bir konumda tutmakta, potansiyelini kısıtlamaktadır. Çünkü ataerkil sisteme göre kadına toplumsal yaşam içinde bir çerçeve çizilmiştir. Evren Karataş Ülger'e (2022, s.128) göre "kadının kendini gerçekleştirebilmesi için toplumun kendine çizdiği kimliğin olumsuz yönlerinden kurtulması gerekir." Ancak kadının bunun dışına çıkması olası ihtimaller arasında değildir. Çerçeve dışına çıkan kadın, toplum tarafından dışlanmakta ve ötekileştirilmektedir. Muhafazakâr, kapalı toplumlarda kadına verilen değerle kadının duygusal ve zihinsel kapasiteleri küçümsemekte ve kadına ikincil roller biçilmektedir. Bunlarla birlikte kadın, cinsel nesneleştirme ve ataerkil sistem tarafından maruz kaldığı şiddetle varlığını sürdürmeye çalışmaktadır. Tüm bu mevcut durumlar, kadınların değersizleştirilmesi ile toplum içindeki statülerini her geçen gün yok etmeye çalışmaktadır. Romanda birçok anlatı bu nitelendirmeye dayalıdır:

— ... Kimdir demeye kalmadı, baktım gelen Osman emmim... dedi: 'Ulan -dedi- karı gibi ocak başında kül mü eşelemektesin yüreksiz?' dedi. 'Er olsan avradın koyup kaçmazdı rezil!' " (Kemal Tahir, 2008, s.35).

"Bir gün tarladayım. Oğlan geldi. Yakamı tuttu, dedi: 'Beri bak Hamo, sen kızı neden vermezlenmektesin bunca zamandır?' Ağaoğlu sus yüzüne duramadım, dedim: 'Vermemek yok evet... Nasıl bir söz, kaç paralık kancık ki senden esirgemiş olam. Nah kız senin götür dere boyunda kes. Kanını ararsam şu güneşe kör bakayım.' " (Kemal Tahir, 2008, s.51).

"Çünkü kancık it sürütünmese erkek itin bir işe gücü yetmez. Bunun burası evet doğrudur." (Kemal Tahir, 2008, s.59).

— On üç yaşında... Karı kısmı zaten körpeliğinde azar. Bir kere de gömleğin önünü yırttı mı iflah olmaz. İşte tamam... 'Azan karının başına kırk belâ gelir, en küçüğü ölüm.' demişler." (Kemal Tahir, 2008, s.273).

— ... Erkek kariya karşı ağlar mı? Sen bir Abdurrahim Beysin... Tuu namusuna... Kadının elini öpecek..." (Kemal Tahir, 2008, s.338).

Kadına yönelik bütün bu aşağılamalara rağmen temsilin en önemli gücünü oluşturan erillik; şeref, cesaretin ve namusun erkekte yansımalarıdır. Böylelikle habitus yoluyla toplumsal cinsiyete ait sınıflandırma da bireysel eyleme, sosyal pratiğe ve dünyayı yorumlama tarzına entegre edilir. Olağan olarak kabul edilen bu tür eril söylemler yine Kemal Tahir'in romanında anlamsal karşılığını bulur:

“— Amcam da o gece dedi: ‘Oğlum Maho, karyı öldüreceksin! O ki soyumuza bu lekeyi çaldı karyı bitireceğiz. Kürtlükte zagonu budur bunun... Pislük böyle temizlenir!’ ” (Kemal Tahir, 2008, s.41).

“— Hepten... Kendisine de iyidir, sürünmekten kurtulmuştur, başkaca her gün günahlara girmelerden kurtulmuştur. Başkaca babasına temizliktir. Herif yere mi bakaydı köy yerinde... Ayrıca vatan vazifesini gören bir askerimizdir. Ayrıca köyüne de temizliktir ki ne kadar bir temizliktir. Koca bir köy, komşuları karşısında yere mi bakaydı? Ne denilmiştir, ‘Temizlik imandan’ denilmiştir.” (Kemal Tahir, 2008, s.72).

“— İyi olmuş. Ortalık temizlendi.

— Neden ulan gardiyan?

— Gebermesi kendisine de iyi, babasına da iyi... Ortalık temizleniyor. ‘Temizlik imandan’ demişler.

— Duydun mu beyim? Şuna bak!..

— Duydum Onbaşı! İstanbullu kederle güldü —: Fazla sıkıştırma. Bizim Abdullah derviştir. ‘Muzur insanın katli vaciptir’ diyerek sana bir de Kur'an lafi söyler.

Abdullah ikisine de şaşarak baktı:

— Siz şimdi orospuya acıdınız mı? — diye sordu.

Onbaşı cevap verdi:

— Acıdım elbette... İnsana acımaz mı?

— İnsana acınır. Orospu insan mı?

— Ya insan değil de nedir?

— Orospu... Adı üzerinde...” (Kemal Tahir, 2008, s.87-88).

“— Öyleyse kızı neden vurdun?.. Ellerin lafiyla vurdun. Ulan senin namusun var mı ki sen namus temizliyorsun.” (Kemal Tahir, 2008, s.207).

Her toplumsal kurum gibi toplumsal cinsiyet sınıflandırması da her şeyden önce habitus aracılığıyla canlı tutulur (Krais, 2006, s.124). Toplumsal düzeni oluşturan, cinsiyetlere yönelik bölünme ve tahakküm yavaş yavaş bu iki farklı habitusun zihinlerine yerleştirilir. Artık eril ve dişil tüm pratikler karşılığı içinde ayrımlara dönüşmüştür (Bourdieu, 2015, s.45). Geleneksel toplumsal yapılarda dişil söylemler cinsellik üzerinden şekillenerek yapının bir parçası hâline gelmektedir. Kadının toplum tarafından belirlenen rollerinin dışına çıkarak erkeğin hükmedeceği bir alana girmesi de aynı zamanda eleştiri konusu olmaktadır. Romanda kendini koruma gücünden yoksun bırakılan kadının, çalışma hayatına katılma sürecinin onun ahlaki yönünü zayıflattığı vurgusu, Mazmanoğlu Aptullah'ın şehrin yaşadığı değişime karşı gösterdiği tepkiyle okura sunulur. On iki yıl cezaevi hayatından sonra dışarı çıksa dahi yeni bir hayat kuramayacağı kaygısı taşıyan Mazmanoğlu Aptullah, şehirdeki ulaşım ve sanayideki gelişmelerin, İslami değerlerin yanı sıra namuslu kadınların baştan çıkarılmasına zemin hazırladığını düşünmektedir: “— Herkes söylüyor. Tren geldi. Karıları baştan çıkardı. Dokuma fabrikası açıldı karılar baştan çıktı. Arkadan bir de bütün fabrikası kurdular. Dışarda namuslu karı kalmamış diyorlar.” (Kemal Tahir, 2008, s.304). Burada

Türkiye'deki toplumsal değişimin modernizmle kurduğu ilişki üzerinden temellendirdiğini ve bunun da kadının "içeriden dışarıya", yani toplumsal hayatın içine girmesiyle gerçekleştirildiğini söylemek mümkündür.

Kemal Tahir romanında toplumsal yapıyı cinsiyetçi söylemler açısından karşılaştırma yaparak resmetmeye çalışmıştır. Bunu yaparken kadının; yaşadığı topluma, konumuna, düşünce kalıplarına göre namus algısının da değişebileceğini eleştirel bir gözle okurlarına aktarma fırsatı bulmuştur:

"Hacı Aptullah fikrinde ısrar etti:

— Hemen 'doğru' dersin Mehmet Efendi. Şimdi Abdurrahim Bey karı sevmiş. Vurmuş. Bunda bir namussuzluk yok. Lâkin karısı birisini sevseydi, delikanlıyı vursaydı... Orospuluk olurdu. Buna ne diyelim?

Başgardıyan muavini cevap bulamadığı için İstanbullunun yüzüne baktı, İstanbullu gülümsedi:

— Hüküm erkekte olduğu için biz böyle kaide koymuşuz... -dedi-. Yoksa orospunun dişisi, erkeği olmaz. Orospuluk huydur. Söz verip tutmamak, borcunu inkâr etmek, birini casuslamak, arkadan adam vurmak, kendinden zayıfı ezmek hatta korkmak bile yerine göre orospuluktur. Biz, halbuki orospu diye, kocasının üstüne dost seven, kerhaneye düşen kadına diyoruz. Hem de hangi kadına, mutlaka fakir olacak; zengin karısından, zengin kızından hiç orospu olmuyor. Hübüş hanım, elli yaşından sonra hekimin oğluna gönül vermiş. Boyu kadar kızları, oğulları var. Hekimin oğlu denilen ıpsızle evlenmiş. Evlenir evlenmez orospuluktan kurtuluyor. Hekimin oğluna bir fakir kocakarı gönül verseydi ne olurdu? Şu olurdu: Hekimin oğlu parasız karıyı almazdı. Karı ne yapacak? Arkasına düşecek, yalvaracak, ağlayacak, rüsva olacak. Herkes 'Orospu' diyecek. Gel gelelim, otuz yaşında, yakışıklı hekimin oğlu parası hatırına Hübüş hanımı alınca orospuluk ortadan kalkıyor. Bugün bakıyorum, Şaroğlu'nun kızına 'Orospu' diyen olmadı. Çünkü babası zengin." (Kemal Tahir, 2008, s.239).

Bu satırlar da eril karşısında dişil konumlanmanın kategorik olarak belli farklılıklar arz ettiğini, gelir seviyesi, sosyal statü gibi öğelerin dişillik algısında, en azından kolektif şuur nezdinde, belli değişikliklere neden olduğunu göstermektedir.

Uzun bir geçmişten gelen ve toplumsal süzgeçten süzülerek insan zihinlerinde yer eden bu bilişsel yapılar, artık bedenlerin işlevsel parçalarını da oluşturmaktadır. Her bir toplumsal kurum da yapının sistemsel işlevliğine katkı sağlar. Sembolik anlamda eril bedenün dişil bedenden ayrı görülmesi de işte bedenlere yüklenen işlevlerle ilgilidir. Eril bedenün; güç, şeref, çalışkanlık, cesaret gibi temel toplumsal düzene ait olan söylemleri, bedene yönelik habitusu oluştururken toplumsal düzen ve buna dayalı kurumlar ise eril bedenün var oluşunu ve dişil beden üzerinde tahakkümünü simgesel olarak oluşturmaktadır. Simgesel dizgeler, bu durumda sadece bilgi araçları değildir aynı zamanda tahakküm araçlarıdır (Bourdieu ve Wacquant, 2012, s.22). Romanda Şeyh Süleyman Efendi'nin cezaevinde verdiği vaaz, eril zihinde yer eden tahakkümün dinsel söylemlerle tasdiklenerek meşruluğunu var etmektedir:

"İlim okunmayacak. Cehalet ve fesat çoğalacak. İlimden maksat bugün onlarınmekteplerinde okutulan yalan, düzen değil... Şeriat ilmi... Kur'an üzerine ilim... İşte bu alâmet meydana çıktı. Ortalığı fesat ve cehalet bürüdü. İkincisi: Zina edenlerle şarap içenler

ziyadeleşecek. Zira, hâşâ sümme hâşâ namaz gibi ayıplıktan çıktı. Şarabı hükümet yapıp satıyor. Üçüncüsü: Kadın çoğalıp erkek azalacak, işte dünyaya bakın, yollarda karı bolluğu var. Karılar erkeğin ekmeğini aldı. Başı açık dairelerde çalışıyor." (Kemal Tahir, 2008, s.360).

(...)

"Havva anamız Âdem babamızı kandırıp, şeytanın iğvasıyla bu meyveden yedirmiştir. İşte o sebeple Rabbim karı kısmına öfkelenmiştir. Demiştir ki: 'Ey avratlar... Ben akılda, dinde, mirasta sizi natemam ettim. Hayatınızda cefa ve keder çekeceksiniz. Sizi esir eyledim. Oğlanların sizden doğmasını mukadder eyledim ki ölüm acısını ölmeden tadarsınız. Cemaate girmeyeceksiniz. Şahadetiniz makbul olmayacak. Size yalnız haya ve merhamet verdim. Oğlan doğuracak ve çamaşır yıkayacaksınız ki ikisini de erkekler yapamaz. Doğururken ölürseniz sizi şehitlerle bir tutarım. İşte o kadar,' demiştir. Arkadaşlar, avrat kısmı ne Müslümandır ne Frenk. Lâkin bir tanesi bir Müslüman'a gerek. Rabbim cemi cümleyi avrat şerrinden emin eyleye. Âmin..." (Kemal Tahir, 2008, s.368-369).

Meşru hâle gelen ve kabul gören erkeklik böylesi bir durumda erdemi gerektirir. Bu durum zaten hiçbir tartışmaya yer bırakmaksızın "kendiliğinden olan" tarz üzerinde kendini dayatır (Bourdieu, 2015, s.67). Eril düzen de bu doğrultuda kendisini olağan, evrensel olarak dayatacağı bir zemine kavuşmaktadır (Karaca, 2020, s.406). Kadınlara ise kendilerini küçültme ve yok saymaya eğilimli bir toplumsallaşma uğraşına boyun eğdirilme ile feragat etme, teslim olma ve sessizlik gibi olumsuz erdemler öğretilir (Bourdieu, 2015, s.67). "Alçaltma ve yok sayma" ifadeleri kadınların toplum içinde sıklıkla küçümsendiğini ve görmezden geldiğini ifade etmektedir. Kadınlara dayatılan bu olumsuz erdemler, baskıcı toplumsal normların ve cinsiyet rollerinin etkisi altında olduğunu göstermektedir. Toplumun genel beklentisi kadınların bu olumsuz erdemleri benimseyip içselleştirmeleri üzerine kuruludur. Cinsiyetler arasındaki bu ilişkilerde eril tahakküm doğal olarak algılanır. Bourdieu'ya göre bu, 'tarihin doğaya, kültürel keyfiliğin doğala dönüşmesi' durumudur ki her ne kadar evrensel ve ebedi olarak söylene de gerçek olan, onun keyfi, sosyal olarak inşa edilmiş ve tarihsel olarak olumlanmasıdır (Maton, 2005, s.103). Toplumun kadına dair ürettiği her şey patriarki bakış açısından kaynaklanmış olsa da onun için üretilen bütün şeyler kadın tarafından kültürün bir parçası olarak benimsenir ve eril tahakkümün ürettiklerini aktarmada en büyük katkıyı sağlar (Karaca, 2020, s.407). Romanda Kadriye'nin Abdürrahim Bey'e yazdığı mektubunda kadının erkek karşısında duruşuna yönelik söylemleri bunun en güzel göstergesidir:

"Bay Rahim, bugünkü mektubunuzu aldım. Bana kızmışsınız. Karınız 'Sana O kızdan fayda yok' demiş. Sen de 'Ne zaman olsa Kadriye benimdir' demeliydin. Bir daha böyle söylersen. Sana şaşıyorum karın kim ki sana söz söylüyor. Demek sen ona çok yüz vermişsin. Öyle anlıyorum ki sen kendini saydırmamışsın. Ben senin yerinde olsam onu it yerine komam. 'Ölsem de kurtulsam' diyorsun. Sen ölme ben öleyim. Senin gibi erkek bin senede meydana gelmez. Sana Kadriye kurban olsun. Sen bir karının lafına dayanamazmışsın. Ben nasıl bir sürü adamla başa çıkıyorum? Bir daha bana ölümden lâf etme." (Kemal Tahir, 2008, s.324).

Aynı zamanda onlardan kendileri için tarihsel ve toplumsal zamanın özümseyerek kendilerine sunduğu "kadınsı yani güler yüzlü, sempatik, dikkatli, itaatkâr, ağırbaşlı,

ölçülü olmaları beklenir, hatta kendi kendilerini geri plana atmaları beklenir. Çünkü dişilik olarak isimlendirilen, gerçek ya da hayali eril beklentilere bir tür boyun eğmeden başka bir şey değildir." (Bourdieu, 2015, s.87). Cinsellik ve üremenin ötesinde, savaşma veya şiddeti uygulayabilme becerisi ile algılanan erkeklik anlayışı ise bir görevdir. Şeref, kadın için olumsuz olarak tanımlanır ve yalnızca korunabilir. Kadının buradaki erdemi sadakat ve bekârettir (Bourdieu, 2015, s.69). Kadın bu iki unsuru korumak zorundadır. Böylece kadınlar, "bekâret ve edeple tanımlanan kadın faziletine ilişkin erkek ideale uyararak, fiziksel değerlerini ve cazibe güçlerini artırmaya has bedensel ve kozmetik özellikleri donanarak, simgesel değerlerini korumak için sürekli uğraşmaya zorlanırlar." (Bourdieu ve Wacquant, 2012, s.173). Eril tahakkümün sembolik işleyişinde kadın "algılanan şey"dir. Onu algılayan erkek iktidar gücünü elinde tutarken kadının var oluşu ise erkeğin algılamasına bağlıdır (Karaca, 2020, s.409). Bu algı, romanda Abdürrahim Bey ile sevgilisi Kadriye arasında çöpçatanlık yapan Güley Hanım ile İstanbullu Murat arasında geçen bir başka sohbetle dile getirilir:

"— Karı biraz fingerdek olmalı. (...) Güzele bakmanın göze faydası var. Adamın yüreği ferahlar. Karı milletini sen bilmezsin. Oynadıkça güzelleşir. Üstüne, başına bakar. Yüzüne renk gelir. Karıyı, hovarda akıllandırır Murat Bey..." (Kemal Tahir, 2008, s.274).

(...)

— ... 'Karının kanı bir kuruş, namusu yüz kuruş,' demişler. Kız kısmı namusunu bilmez. Erkek kısmı da kıza meftundur. Neden? Ne bileyim? Oynamaktan maksat yutmak... Bunu hiç düşünmezsiniz. Kızığlankız dedin mi aklınız oynar, iyi ama kızluk, dulluk ne demek? Ellenmemiş de alsan bir kerecik kız kullanacaksın, ondan sonra boyuna dul. Karıların bahtı da böyle..." (Kemal Tahir, 2008, s.275-276).

Oysa gerçek erkek, zafer ve ayrıcalıkları her durumda elde edebildir. Eril değerlerin bu şekilde yüceltilerek dişil olanla harekete geçirilen korku ve endişelerden insanlar aynı zamanda kendi içlerindeki karanlık yönlerini de fark ederler. Kendileri zayıf oldukları gibi aynı zamanda da zafiyetin kaynağı olan kadınlar; şeref, kırılabilirliğin bedene bürünmüş halleridir ve her zaman saldırıya açıktırlar. Ancak bununla birlikte onlar aynı zamanda şeytansı kurnazlık, büyü gibi zayıflığın tüm silahlarıyla donatılmış bir potansiyele de sahiptirler (Bourdieu, 2015, s.69). Kadının nasıl algılandığını eril gözden betimleyen ve okurlarına sunan Kemal Tahir, bu tasviri romanda erkek kahramanın ağzından en dikkat çekici haliyle şu şekilde özetlemektedir: "Karı dediğin el kiridir, yıkarsın geçer! Yıkaması boşamak... Erkek kısmı her kızdığına karı öldürse dünya yüzünde karı kalmaz!" (Kemal Tahir, 2008, s.16). Kadın ve erkeğin toplum içerisindeki konumunu değerlendirirken patriarki zihniyetin yansımalarına da değinmek gerekir. Çünkü bedensel habitusun çerçevelediği simgeler, yapının ayrılmaz bir parçasını oluştururken sadece somut olarak erkek egemenliğinin sembolik sermayesidir. Kadın, kendi dışında var olan ve şekillenen sembollerin üretimine dâhil olur. Namus kavramı da bunlardan biridir. Namus, kadının başkası için yaratılmış olmasıdır. Namus anlayışı erilin ve dişilin toplum içerisinde cinsel bakımdan nasıl davranması gerektiği, erkeğin ve kadının namus kavramı içerisinde nasıl var olması gerektiği şeklinde başkalaşmış, ayrılmıştır. Bu anlayış özellikle muhafazakâr, kapalı toplumlarda erkeğin toplumsal

yaşamı içerisindeki üstünlüğünü desteklemekte ve erkeklerin cinsel özgürlüğü konusunda daha geniş bir tolerans durumunu ifade etmektedir. Kadın için değerlendirildiğinde ise namus kavramı kadınların cinsel davranışları, bedenleri hakkında bir tür kontrol mekanizması işlevi görmektedir. Bu kavram aynı zamanda sosyal kontrolün de bir aracı olarak görülebilir. Bu durum, toplumun istediği davranışların görülmesine katkı sunarken diğer yandan bireyler ve toplum üzerinde baskı oluşturabilmektedir.

Eril bakış ile bedenin gözetlenmesi ve "Başkaları ne der?" söylemi üzerine inşa edilmiştir. Bu eril gözetleme, sembolik iktidarın kendisi olmakla birlikte kadını sürekli denetim altında tutabilmenin koşuludur. Bedensel güvensizlik ise bunu sürdürmeyi sağlar (Sancar, 2020, s.192). Bu yaklaşım, romanda bütün çıplaklığıyla çocuk yaşta zorla evlendirilen Cemile'nin hikâyesinde ortaya konur. Eşinin askere gitmesi sonucu hayatını idame ettirebilmek için fabrikada çalışmaya başlayan Cemile, toplumun baskısı sonucu geneleve düşer. Yaşananları gururuna yediremeyen Cemile'nin babası, çevrenin baskısına daha fazla dayanamaz ve kızını öldürür. Malatya'da Cemile'nin öldürülmesi haberi şehirde olduğu gibi cezaevinde de konuşulmaya başlanır. Her kafadan bir ses çıkar. Haberin kaynağı üzerine mahkûmlar arasında yapılan münakaşada Gardiyan Murat, Mazmanoğlu Aptullah'a dedikodunun kaynağını izah ederken kurduğu "Oğlum desem erkek gibi bir erkek karı dırlıtısına boş verecek değil midir?" (Kemal Tahir, 2008, s.26) cümlesi, erilin gözünde kadının sözüne dahi itimat edilemeyecek bir varlık olarak görüldüğünü vurgular niteliktedir. Devamında kadının mı erkeği yoksa erkeğin mi kadını vurduğu anlaşılmaya çalışılır. Konuşanlar arasında babanın kızını değil de namus meselesinde karısını öldürdüğü düşünülerek sarf edilen cümlelerde ise erkeğin "kötülükte yakalayıp temizlediği" kadına acınlmayacağı belirtilir. Münakaşanın sonunda karısını "kötülükte yakalayıp" temizleyen erkeğe "koç yiğit" yakıştırması yapılırken namusu kirletilen kadının öldürülmesi ise "pisliğin temizlenmesi" olarak addedilir. Ancak burada fatura "zampara erkeğe" değil, "hovarda gezdirecek tetikliği" olmayan "avanak kadına" kesilir:

— Vah ki ne kadar... Kıza yandım!

— Dur yahu! Öyle bir kıza nasıl yanabilmişsin! Pislik temizlenmedi mi güzelce?

— Pislik böyle mi temizlenirmiş... Öncesinden sen ayak bağına gevşet, önünü aç... Salıver! Ne denilmiştir: 'Yemiyenin malım yerler' denilmiştir.

(...)

— Karısını mı vurmuş herif?

— Vay, haberi size daha ulaşmadı mıydı? Evet kötülükte yakalayıp temizlemiş.

— Zampara?

— Bu günlerin köpoğlu zamparasından basılanı tutulanı hiç gördün mü bre Bozo! Oğlan pencereden çıpcıbil komşunun havlusuna hoplayıp tatlı canını kurtarmış... Ne olduysa avanak karıya oldu. Bre kahpe desem, işte hovarda gezdirecek tetikliğin yok... Sen bu yollara neden heveslenirsin?"

— (...)

— Arkadan mı vurmuş?

— Arkadan dedikse sırtından demedik, öncesi Lüveri işletmiş, koç yiğit ardından hançere asılmış..." (Kemal Tahir, 2008, s.26-27).

Gardiyan Aptullah, Cemile'nin öldürülmesini "Ohhh! Kahpeyi vurdu ki herif... Gayetle güzel vurdu!" (Kemal Tahir, 2008, s.29) sözleriyle mahkûmlara duyurur. Ancak kız babalarının eşlerini değil de kızlarını namus meselesi nedeniyle öldürmemeleri mahkûmlar tarafından hayretle karşılanır. Mahkûmlar arasında Vahap Bey'e göre böyle bir tahammül olmasa da "kızlarını kötülükte bastırma" görevi babalardan daha ziyade annelere verilmiştir:

—...Babaların kızlarını kötülükte bastırma kanun mudur? Hayır değildir. Bu iş analara verilmiştir. Analar bastırır eliyle koymuş gibi bastırır, bastırmasıyla hemen aslan kesilip örtbas etmeye sıvanır ve de öylesine gizler ki baba şurada kalsın kızın kendisi ve suç ortağı diyeceğimiz zampara bile kuşkuya düşer ki biz böyle bir haltı karıştırdık mı karıştırmadık mı?" (Kemal Tahir, 2008, s.30).

Cezaevindeki mahkûmlar tarafından suç, kızını on iki yaşında başlık parasına "satan" babada değil, bütün zorluklara rağmen hayatta kalma mücadelesi veren Cemile'de görülür:

— Kız geçenlerde geneleve atılan Cemile... Fabrikada çalıştı, aslında bizim köydenir bunlar... Bunu on iki yaşında sattı babası... Aslan oğlanı askere götürmüşler. Ardından babasını da ikinci askerliğe alınca bunlar köyde kimsesiz kaldılar. Gelen geçen az biraz gagalamış benim anladığım... Muhtar bakmış ki düzen bozulacak, anası olacak kahpeyle bunları sürdü çıkardı köyden... Gelip mekân tuttular buralarda. Oynak kariyi bilmez değilsiniz ya... Haram torbadan şunu bunu koklamış karı tek durur mu? Köyden ardı sıra gelenlerde olmuş duyduğum doğrusa... Bakmış ki fabrikada çalışmak tatsız... Gizliden otlarım sanmış... Eski köy oynaşları moynaşları... Fabrikadan yeni oynaşlar moynaşlar... Komşular bakmışlar ki bunların evi önü kalabalıklaşmakta giderekten... Mahallenin on yaşını aşmış kopukları da saç sıvazlıyarak dolanmaktalar tabanı yanmış it gibi. Sizin anlayacağınız mahallede erkek geçinenler eve girmezlenmişler, sabaha kadar kapı önlerinde dolaşmaya başlamışlar... Ahmet Polis de oralarda oturur, pusulayı tutmuş..." (Kemal Tahir, 2008, s.30-31).

Eril tahakkümde erkek, gerçek anlamda erkek sayılması için birçok vasfı haiz olması gerekir. Bunların başında cesaret gelir. Bunu kanıtlamak zorundadır. Erkeği böylesi bir sembolik şiddete yönelten asıl etki ise hâkim eril yasalarıdır. Bu eril yasalar, gruptan dışlanma korkusunu besler. Erkek dünyasında fiziksel şiddet eğiliminin yaygın olmasının temel nedeni erkek olamama korkusundan kaynaklanmaktadır (Türk, 2008, s.19-20). Romanda bu korku Ahmet'in cezaevine düşüş hikâyesinde görülür: "Namus meselesi zor mesele... Tüfeği doğrulttum. Baktım ki ellerim titriyor. Lahavle çektim. Üç Kuluallah bir Elham okudum. Tekrar tüfeği gözüme aldım. Aklıma geldi!.. Ya vuramazsam... Ya ölmezse..." (Kemal Tahir, 2008, s.143).

Bütün bunlar bize eril yasaya mahkûm olan ve şiddeti tetikleyen erkeklik söylemlerinin nasıl inşa edildiğini, süreç içerisinde nasıl şiddete dönüştüğünü göstermektedir. Ahmet ile aynı kaderi yaşayan Maho'nun Alo'ya söyledikleri bu açıdan önemlidir:

"Haydi karı yâr oldu diyelim, herifin gönlü geçmez mi, karı yâr olmazsa bulur kendine bir başka oynaş... Çabalama herife düşer! Varsın o girişsin o gebertsin, varsın o gebertsin!"

Herifin gönlü geçerse buna çalar sopayı çalar sopayı... Allah yarattı demez. Alır senin öcünü ki kat katıyla alır!" (Kemal Tahir, 2008, s.49-50).

Yine Aziz Onbaşı'nın "Sizde adama acımak yok mudur?" (Kemal Tahir, 2008, s.72) sorusuna "Adam mıdır orospu?" (Kemal Tahir, 2008, s.72) cevabını veren Gardiyan Aptullah, onu bu düşüncesinden dolayı ayıplar: "— Yazık senin candarma çavuşluğuna ve de tezkere bırakmış uzatmalı çavuşluğuna... Demek sizde böyle bir iş olsa sırtarıktan gezinir mi orospunun babası, kardaşı, köylüsü möylüsü?" (Kemal Tahir, 2008, s.72).

Bir başka anlatıda kadının, kocasının sözünü dinlememesi ise erkeğin kadın karşısındaki acizliği olarak addedilir. Romanda Sazlı Mustafa'nın bacanağının babası muhtardır. Misafir çok geldiğinde Sazlı Mustafa'nın karısını da hizmete çağırır. Eniştesinin tacizinden rahatsız olan Sazlı Mustafa'nın karısı, muhtara yardıma gitmez. Muhtarın "Karına haber yolladım. Ekmek yapılacak. Gelmedi." (Kemal Tahir, 2008, s.423) demesi Sazlı Mustafa'yı ziyadesiyle sinirlendirir. Sazlı Mustafa, "iktidar anlayışını" tartışmaya açacak böylesi bir davranışı erkeklik gururuna yediremez. Eve geldiğinde hırsına yenik düşer ve hamile karısını döver. Sazlı Mustafa'nın bu şekilde davranmasına getirdiği izah da yine eril yasalara mahkûm olan bir şiddet örneğidir:

"Köy yerinde bilmez misin, böyle şeyler ayıptır. Adama ne derler? (Bir karıya sözünü geçiremiyor...) derler. Eve girdim. Seğirtti çarıklarımı çıkarmağa önüme çömeldi. Yüklü karının göğsüne bir tekme vurdum. Şuraya kadar yuvarlandı." (Kemal Tahir, 2008, s.423).

Ataerki kültürde erkeğin aile içindeki iktidarını kurmak için konumuna zarar verecek aile bireylerine güç kullanması olası bir davranış olduğu bilinmektedir. Bunlar bize erkekliğin ilişkisel bir kavram olduğunu gösterir. Nitekim Bourdieu'ya (2015, s.71) göre "erkeklik, diğer erkeklerin önünde ve onlar için, kadınlığa karşıt olarak ve her şeyden önce kişinin kendi içindeki bir tür dişil korkusu içinde inşa edilmiştir.". Kadına atfedilen bütün davranışsal ve düşünsel özelliklerden uzak durma, benzeşen duygu durumlarından arınma ilkesi eril olan için zorunludur. Romanda Abdurrahim Bey'in ağlamasının ayıplanmasının temelinde de erkeğe atfedilen bu zorunluluk ilkesi yer alır:

"Durun ağlamayın ama... Ayıptır. Nihayet erkek olduğunuzu unutmamaya mecbursunuz Abdurrahim Bey, asilzade yerin evlâdı olduğunuzu nasıl unutursunuz? Erkek ağlar mı hiç? Hele sizin gibi bir erkek..." (Kemal Tahir, 2008, s.343).

Bourdieu'ya (2015, s.55) göre hükmedenler ile hükmedilenler arasındaki bu büyümlü sınırın tanınmasına ve kabullenilmesine yönelik olan bütün pratik eylemler, sembolik gücün büyümlü tarafından tetiklenir. Hükmedilenler ise kendilerine dayatılan bu sınırlamaları dolaylı olarak kabullenirler. Üstelik uygulanan bu tahakkümün çoğu zaman farkında bile olmazlar. Hatta istemeden katkıda bile bulunurlar. Romanda Kadriye bu nedenle olsa gerek sevgilisi Abdurrahim Bey'in kendisini gördüğünde ayağa kalkmasını doğru bulmaz: "İçeri girdiğim zaman sen ayağa kalktın. Hiç erkek kısmı, kadına ayağa kalkar mı? 'Buyur' dedin. Yanıma oturdun. Sana yavaşça 'Teşekkür ederim' dedim. Yavaş söylediyimden, tabi duymadın. Cevap vermedin." (Kemal Tahir, 2008, s.325).

Kadın, sembolik şiddet ile "egemenlik altında olan, sevgisi ya da hayranlığıyla kendisinin sömürülmesine böylelikle katkı sağlar." (Bourdieu, 1995, s.198). Abdurrahim Bey'in eşi yine bu nedenle kocasının kendisini aldatmamasına ses çıkar(a)maz:

— Öyleyse... Hanımefendiyi nasıl görücü yolladınız? Kendi üzerine ortak getirmek üzere kız istemeye nasıl gitti?

— Ben yollamadım ki kendisi gitmiş.

— Aklım ermiyor.

— Ermeyecek bir şey yok. Bizde böyle bir iş oldu mu, karı, kocasının sevdiğini gidip isteyecek, istemezse ayıp... Erkek canlısı demesinler diye... Bizim karılar İstanbul karılarına benzemez beyim. Zaten anasının üç tane kuması vardı, alışıktır.

— Tevekkeli, işiniz iş. O sebepten el kızıyla mektuplaşmışsınız." (Kemal Tahir, 2008, s.312).

Bourdieu, eril tahakkümün kadın ve erkeğe yönelik tahakküm ilişkileri konusunda "kadınların toplumsal cinsiyetin ahlaki bir öznesi olarak inşa edilmesini fail ve yapının karşılıklı üretiminin bir sonucu olarak görür ve kadın-erkek arasında simgesel şiddet aracılığıyla kurulan simgesel iktidar düzeninin tarihsel bir bağlama sahip olduğunu, bunun sadece erkekler tarafından değil ama aynı zamanda kadınlar tarafından da oluşturulduğuna işaret eder. Eril tahakküme yatırım yapan kadınlar daha az farklılaşmış toplumlarda karşımıza çıkabileceği gibi daha çok farklılaşmış toplumlarda da karşımıza çıkabilmektedir. Sonuç değişmeyecektir." (Ölçer, 2019, s.46). Romanda Kadriye'nin Abdürrahim Bey'e yazdığı mektubunda sarf ettiği sözler, bu açıdan dikkate değerdir:

"Dünkü mektubunda niçin Elâziz'e gideceğimi sormuşsun. Rahim Bey Elâziz'e biz senin elinden kaçıyoruz. Evlenmeye gidiyorum. Mademki sen evlisin. Ben de evli olurum da her şeyi serbestçe konuşuruz. Rahim, sen benim tabiatımı daha iyice bilmiyorsun. Hanımın olmasa ben anneme babama derim ki ben Rahim'i istiyorum. Şimdi dersin ki ben hanımı memlekete gönderirim. Benim vicdanım kabul etmez ki ben senin yanında olayım da o da çocuklarının babasından uzakta boynu eğri kalsın. Hanımın dursa bu da benim hoşuma gitmez. Çünkü dedikodu yapar. Beni rahatsız eder. Benimle dövüşür. Onun için kuma üstüne gelemem. Gelsem de ne anlarım. Daha şimdiden elbet her şeyi gıyabımda söylüyordur. Gelirsem o zaman neler yapmaz. Annem bana diyor ki: Rahim'e ben kızımı neden vermeyeyim? Ondan iyisine mi vereceğim. Sekiz senedir ne kötülüğünü gördük. Yoksa hem karısı, hem de amcası kızıdır. Nasıl seni metres vereyim, diyor." (Kemal Tahir, 2008, s.319-320).

Güley Hanım ile İstanbullu Murat arasında geçen bir başka sohbette ise erkeğin eşini aldatmasında kocasını elde tutmasını bilmeyen kadın suçlu görülür. Güley Hanım, Abdürrahim Bey örneği üzerinde eşler arasındaki aldatma hadisesinde hem aldatılan hem de aldanmış kadının suçlu olduğunu düşünür. Bu durumu "aptallıkla" izah eder. Ancak bu izahta "elin oynaşı" ile ilişki yaşayan erkeğin aptallığı onun "hamlığına" bağlanırken aldatılan/aldatan kadının aptallığı ise "karı kısmında akıl olmamasıyla" özetlenir:

— İki de aynı bok. Birisi eşek gibi susar, cilve nedir bilmez. Abdürrahim Bey'in karısıym diye kibirlenir. Öteki, eşek gibi cilve yapar, elin çoluklu çocuklu herifini baştan çıkardım diye övünür. Bilmez misin Murat Bey, karı kısmında akıl var mıdır?

— Ya erkek kısmında?

— Erkeğin de aptalı aptal olur. Abdürrahim kırk yaşına gelmiş Şaroğlu'nun kızı elin oynaşı... Ham herif kırkıktan sonra bir azdı mı işte böyle ortalığı berbat ediyor." (Kemal Tahir, 2008, s.272).

Burada da ayartı üzerinden dişil aşağılamanın yanına eril aşağılama eklenir ki bu da habitusun kadınlar kadar erkeklerden belli talepleri olduğunu, özellikle olgunlaşma sonrası erkeklerin kadınlarla ilgilenmelerine yönelik bir eleştirinin gündeme getirildiğini görürüz.

SONUÇ

Toplum, cinsiyet anlamında dişil ve eril kategoriler üzerinden tanımlanır. Doğrusunu söylemek gerekirse insanlığın varoluşunu teminat altına alan da bu iki cinsiyet kategorisinin birbiriyle kurduğu ilişkinin sağlıklı bir zemine oturmasıdır. Ancak gerek geleneksel algıların günceli etkilemesi gerekse güncelin yürürlükteki kodları, toplumdaki topluma değişen bir erillik ve dişillik konumlanmasını beraberinde getirir. *Namuscular* romanında erillik ve dişillik kavramları genellikle toplumsal çatışmaların, bireysel trajedilerin, en önemlisi dönemin sosyolojik şartlarının ve değişiminin bir yansıması olarak değerlendirilmelidir. Bu kavramlar, yalnızca bireylerin değil aynı zamanda toplumun, tarihin ve edebiyatın da bir parçası olarak işlenmektedir. Bu bağlamda romanın içeriği değerlendirildiğinde ataerkil sistem, toplumsal değişim süreçlerinde direncin bir kaynağı olarak ele alınabilir. Yine romana bağlı kalarak erilliğin erkeklerin toplumsal statülerini güçlendirmek için kullanılan bir araç, dişilliğin ise kadınların toplumdaki ikincil konumlarını kabul etmelerini sağlayan bir mekanizma olduğunu söylemek mümkün olacaktır. Burada, özellikle Türkiye gibi geleneksel kurgunun etkisi altında kalan ve modernleşme süreçlerine geleneği eklemleyen ülkelerde eril öğelerin dişil öğeler üzerindeki tahakkümünden bahsedilebilir. Kadın ve erkeğin toplum içindeki rolleri erillik ve dişillik olarak iki ana kategoriye ayrılmaktadır. Bireyler toplum tarafından cinsiyetlerine atfedilen rolleri içselleştirir ve sosyal yaşam pratiklerini buna göre oluşturur. Toplumsal cinsiyet rolleri hem bireylerin kimliklerini hem de toplumun genel yapısını etkilemektedir. Bu roller, genellikle kültürel normlar ve beklentiler tarafından şekillenmektedir. Bu açıdan bakıldığında bir bireyin habitusu toplumsal cinsiyet rollerini nasıl anladığı, uyguladığı ve içselleştirdiği konusunda önemli bir role sahiptir. Toplumun namus anlayışı bireylerin bu rolleri nasıl deneyimleyeceğini ve yaşayacağını belirler. Bu ilişki toplumsal normların, kültürel beklentilerin birbirine nasıl entegre olduğunu ifade etmektedir. Örneğin toplumun belirlediği cinsiyet rolleri habitusun içselleştirdiği normları şekillendirir ve bu normlar namusun korunmasına yönelik birey davranışını belirler. Aynı zamanda namusun korunmasına dair geleneksel beklentiler habitusun oluşumunu etkilemektedir. Bu karmaşık ağ içinde bireylerin davranışları, toplumun normları ve kültürel değerlerle şekillenen bir dengede bulunur. Bu kavramlar özellikle muhafazakâr, kapalı toplumlarda sosyal dünyanın nasıl inşa edilmeye çalışıldığını ve bireylerin bu inşa sürecinde nasıl etkilendiği konusunda derinlemesine bir anlayış sağlar.

Bütün bunlar ışığında baktığımızda Pierre Bordiueau'nun toplum teorisi açısından ileri sürdüğü habitusun Kemal Tahir romanındaki pratiklerinden, özellikle de *Namuscular* adlı eserinden bazı sonuçlar çıkarılabilir. Eserin adından da anlaşılacağı gibi dişil-eril karşıtlığında toplumun namus ölçütleri erkekler tarafından belirlenmiştir. Buradaki belirlenmişlik geleneksel yapılar ile belli kutsallıklar sentezlenerek gündelik yaşamın

parçasına dönüşmüş, eserin olay örgüsü boyunca da varlığını derinden derine hissettirmiştir. Dönemin toplumsal dokusunda olduğu gibi romanda da eril bakış açısı çarpıcı bir şekilde yansıtılmaktadır. Romandaki kişiler ve onların meselelere yaklaşımı da yoğun biçimde erillik dokusuyla oluşturulmuş görünmektedir. Metindeki temel bakış açısı kadının mümkün olduğunda evinde oturan, ev içiyle alakalı işlere bakan ve gözleri de yaptığı işler gibi içeride olması gereken edilgin şekilde işlevlendirilmiştir. Aynı hareketi yapan, örneğin kendini gönül eğlendirme akışına kaptıran Abdürrahim Bey gibi erkekler hoş karşılanırken hayatta kalma mücadelesi veren Cemile, Kezban gibi kadınlar namusunu çiğneyen bir özne olarak görülür. Benzer şekilde kadını ayartan erkek ya övülür veya en azından hoş görülürken kadın cezalandırılır. Bu kadınlar namusuna hanel getirdikleri gerekçesiyle hem toplum nezdinde hem de geleneksel örf anlamında mutlaka yaptıklarının karşılığını görür. Eril olanın dişil olan üzerindeki tahakkümü sadece cezalandırma üzerinden değil, gündelik yaşamın kodlarına da işler. Romanda kadınlar için kullanılan "Karı dediğin el kiridir, yıkarsın geçer.", "Haram torbadan şunu bunu koklamış karı tek durmaz.", "Kancık it sürtünmese erkek itin bir işe gücü yetmez.", "Karıyı, hovarda akıllandırır.", "Karının kanı bir kuruş, namusu yüz kuruş.", "Karı kısmında akıl olmaz.", "Karı kısmı körpelğinde azar.", "Kız kısmı namusunu bilmez." gibi benzetmeler, literatüre hâkim olan mecazi kullanımlar hep kadının dışlanması, ötekileştirilmesi, en azından hafifsenmesi biçiminde karşımıza çıkar. Metinde kadının rolünün modernleşme sürecinde değişip dönüşmesine yönelik tespitler de vardır. Özellikle -Mazmanoğlu Aptullah, şehirdeki ulaşım ve sanayideki gelişmelere yönelik kaygıları bahsinde olduğu gibi- kentleşmenin olduğu sürece özgü fabrikalaşma, demiryolu, pamuk ipliği gibi mekânlarda çalışan kadınların varlığını dışarı taşımak suretiyle toplumun geleneksel ahlak yapısıyla oynadıklarına yönelik göndermeler de mevcuttur. Bütün bunlar dikkate alındığında *Namuscular* romanının Bordieu'nun habitus teorisine çok fazla malzeme sağladığı rahatlıkla söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Akça, H. (2023). Muhadarat romanında eril tahakküm altında kadınların beden algısı. *Söylem Filoloji Dergisi*, 8(3), 746-760.
- Alpay, A. H. (2022). Pierre Bourdieu: yapısal akılda habitus. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(3), 982-992.
- Avcı, M. G. (2021). Kemal Tahir'in köy romanlarında köyü anlama ve anlatma aracı olarak erkeklik, kadınlık ve cinsellik. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 14(33), 219-237.
- Beauvoir, S. D. (1993). *Kadın ikinci cins I: genç kızlık çağı* (Onaran, B., Çev.). İstanbul: Payel Yayınları.
- Bourdieu, P. (1995). *Pratik neler: eylem kuramı üzerine* (Tufan, H., Çev.). İstanbul: Kesit Yayıncılık.
- Bourdieu, P. (1997). *Toplumbilim sorunları*. (Ergüden, I., Çev.). İstanbul: Kesit Yayıncılık.
- Bourdieu, P. (2015). *Eril tahakküm* (Yılmaz, B., Çev.). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

- Bourdieu, P. (2018). *Bir pratik teorisi için taslak: kabiliye üzerine üç etnoloji çalışması*. (Ökten, N., Çev.). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Bourdieu, P., Wacquant, L. D. (2012). *Düşünümsel bir antropoloji için cevaplar* (Ökten, N., Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ecevit, Y. (2011). *Toplumsal cinsiyet sosyolojisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Fedai, Ö. (2010). Kemal Tahir'in romanlarında kadınlar. *Kemal Tahir 100 yaşında* (Eğribel, E. ve Andı, M. F., Ed.) (ss. 395-402). Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Gazioğlu Terzi, E. (2014). Toplumsal yapı ile bireysel eylem arasındaki ilişki bağlamında Pierre Bourdieu'un habitus kavramı. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 12(46), 73-83.
- Hüküm, M. (2017). *Şair-sosyolog Kemal Tahir*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- İrzık, S., Parla, J. (2021). *Kadınlar dile düşünce/edebiyat ve toplumsal cinsiyet*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kalender, E. (2022). Ataerkil düzenin kadın yaşamı üzerine etkisi: Âşık Garip hikâyesi. *Journal of Turkish Studies*, 17(4), 1277-1297.
- Kandiyoti, D. (2013). *Cariyeler, bacılar, yurttaşlar: Kimlikler ve toplumsal dönüşümler* (Bora, A., Sayılan, F., Tekeli, Ş., Tapınç, H., Özbay, F., Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Karaca, N. (2020). Yeniden ve yeniden üretilen eril tahakküm. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 65, 405-416.
- Karataş Ülger, E. (2022). *Türk romanında kadın sesleri*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Kemal Tahir (1990). *Notlar / 1950 öncesi şiirler ve Ziya İlhan'a mektuplar* (Yazoğlu, C., Haz.). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Kemal Tahir (2008). *Namuscular*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Kemal Tahir (2016). *Notlar/sanat edebiyat-1* (Yazoğlu, C., Haz.). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Korkmaz, A. ve Başer, M. (2019). Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında ataerkillik ve iktidar ilişkileri. *STED/Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 28(1), 71-76.
- Krais, B. (2006). Gender, sociological theory and Bourdieu's sociology of practice. *Theory, Culture & Society*, 23(6), 119-134.
- Maton, K. (2005). The sacred and the profane: The arbitrary legacy of Pierre Bourdieu. *European Journal of Cultural Studies*, 8(1), 101-112.
- Millett, K. (1987). *Cinsel politika* (Selvi, S., Çev.). İstanbul: Payel Yayınları.
- Ölçer, H. (2019). Pierre Bourdieu sosyolojisinde simgesel şiddet sorunsalı ve biçimleri. *Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, 2, 34-49.

- Sancar, S. (2020). *Erkeklik: İmkânsız iktidar, ailede, piyasada ve sokakta erkekler*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Şeker, A. (2019). Orhan Kemal, Kemal Tahir ve Yaşar Kemal'in romanlarında mizojinik söylemlerin analizi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 15, 136-146.
- Şentürk, B.Y., Gedik, E. (2023). Kemal Tahir'in Bozkırdaki Çekirdek adlı romanında toplumsal cinsiyet ve erkeklik tipleri. *Sosyal bilimler perspektifinde cinsiyet ve toplumsal cinsiyet tartışmaları* (Çakır, H. ve Gedik, E., Ed.) (ss. 141-156). Ankara: İksad Yayınevi.
- Tekin, N., Değirmenci, S. D. (2022). Ataerkil kültürde kadın, erkek ve toplum ilişkisi. *Mediterranean Journal of Humanities*, XII, 187-198.
- Türk, H. B. (2008). Eril tahakkümü yeniden düşünmek: Erkeklik çalışmaları için bir imkân olarak Pierre Bourdieu. *Toplum ve Bilim*, 112, 119-146.
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin algılanışı. *Sosyoloji Konferansları*, 35, 29-56.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Kitabevi.

MASCULINE DISCOURSE IN KEMAL TAHİR'S NOVEL "NAMUSCULAR" IN THE CONTEXT OF PIERRE BOURDIEU'S CONCEPT OF HABITUS

Abstract

The differences between masculine and feminine find meaning through the basic behavioural patterns that society attributes to them. The role and status patterns constructed and internalised by society regarding the sexes enable the masculine and feminine to assimilate their duties and responsibilities. Social, cognitive and actional processes have the power to legitimise the differences between the sexes in the social sphere. These processes contribute to the maintenance of gender roles in society, the shaping of power relations and the formation of a gender hierarchy determined by society. At this point, Pierre Bourdieu's evaluations on the behaviours that society attributes to masculine and feminine roles are important. He considers concepts such as gender, especially gender, and honour as a field of habitus. Bourdieu's concept of habitus contributes to the understanding of masculine domination and gender roles in this respect. According to him, the individual learns gender-appropriate behaviours in the social environment that forms his/her habitus and develops a habitus shaped according to these norms. Discourses and practices related to gender have been a source not only for the science of sociology but also for the science of literature as in every field of life. In literary texts, it is possible to find traces of the political, social and cultural dynamics of the period in which they were written. In this respect, literary texts provide important data to researchers. In this context, Kemal Tahir's novel *Namuscular*, which he wrote based on his prison observations, is important. The novel *Namuscular* is an important work that reveals the political, social and cultural panorama of the first years of the Republic. In the novel, the author not only reflects the opposing opinions, political and social atmosphere of the period from the point of view of the inmates in prison, but also aims to analyse the masculine discourse. In this respect, the work enables us to understand the dynamics that feed the social structures of the period. In this study, the masculine and feminine discourses in the novel *Namuscular* are analysed from Bourdieu's point of view. At this point, of course, it is not possible to separate his basic paradigms from each other. However, taking into account the volume of the study, the reflections of masculine discourses on actional and intellectual practice in line with the understanding of masculine domination are discussed. The article aims to reveal that the novel *Namuscular* is a work with a depth that reflects the social texture of the period on the axis of gender and masculine discourse. At the same time, it is evaluated that the novel *Namuscular* can be a source for academic research on gender. Document scanning model was used in the study and the data were evaluated by descriptive content analysis method. The study group of the article consists of Kemal Tahir's work titled "*Namuscular*".

Keywords: Kemal Tahir, masculine discourse, The *Namuscular* novel, Pierre Bourdieu, habitus.